

Betänkandet SOU 2018:18 Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige

Sammanfattning

Det statliga stödet till trossamfunden fyller en viktig funktion för att vårt lands befolkning ska kunna tillfredsställa sina andliga behov i enlighet med religionsfriheten. Detta är det primära syftet för stödet och ett mål i sig själv. Det är därför rentav en förminskade formulering som utredningen använder när den skriver att "trossamfunden kan bland annat tillfredsställa människors behov av andligt stöd". Enligt vårt synsätt är detta själva huvuduppgiften. Det var för detta ändamål som EFS grundades.

EFS skildras på ett felaktigt sätt både när det gäller dess historiska framväxt och nutida status som inomkyrklig rörelse i Svenska kyrkan. Med utredningens förslag på att endast registrerade trossamfund ska vara stödberättigade, förlorar EFS rätten att söka bidrag. EFS som har funnits sedan 1856 kan anses ha dokumenterad förmåga att organisera sig. Utredningens förslag innebär också att EFS inte längre kan erhålla stöd till sin högskola. EFS anser att kravet på att vara ett registrerat samfund för att beviljas statsbidrag inte är nödvändigt och att det är orimligt att EFS därmed förlorar rätten till statliga bidrag. Om regeringen väljer att gå vidare med utredningens förslag som innebär att endast registrerade trossamfund är bidragsberättigade, ber EFS som inomkyrklig rörelse om ett undantag.

Kapitel 3 – Det religiösa landskapet i förändring

Det är tacksamt att utredningen väljer att göra ett avstamp i historien eftersom det är nödvändigt att känna till den historiska kontexten för att förstå sammanhanget. När skildringen av samfunden sker komprimerat är det viktigt att varje ordval och även nyanser blir rätt. Tyvärr är det inte fallet när det gäller framställningen av EFS. I stället gör sig utredningen skyldig till en förenklad historieskrivning.

EFS är en väckelserörelse som grundades år 1856 efter att tre studenter fyra år tidigare känt en stark övertygelse om att göra allt de kunde för att sprida ett frigörande budskap om Jesus Kristus. EFS växte således inte – som utredningen skriver – fram som "ett alternativ till baptismen med målet att samla människor som berörts av väckelsen". Drivkraften var att sprida evangelium.

Grundinställning för EFS är i mycket gemensam med övriga väckelserörelser, men det finns en avgörande skillnad mellan EFS och frikyrkorna som växte fram. Av 1800-talets väckelserörelser är EFS den enda som växte fram inom Svenska kyrkan.

Kapitel 6 – Trossamfundens sociala verksamheter

Det är lovvärt att uppmärksamma trossamfundens arbete. Men andra för samhället positiva verksamheter eller effekter – som biståndsverksamhet, själavård, stöd till ensamma och utsatta eller det faktum att gudstjänstlivet innebär en integration av människor i olika åldersgrupper utifrån skilda samhällsklasser och härkomst – kan enbart ses som gynnsamma sidoeffekter för samhället. Det vore både farligt och fel om stödet till trossamfund började värderas i vad trossamfundet genererar i samhällsnytta. Även om det skulle vara så att ett trossamfund inte bidrar med något av ovanstående, har trossamfundet i sig själv ett egenvärde i religionsfrihetens namn.

Kapitel 9 – Trossamfundsstödet och dess effekter

Här beskrivs EFS som en av ”de historiskt etablerade frikyrkorna”. Detta är helt felaktigt. EFS är en inomkyrklig rörelse i Svenska kyrkan. EFS och svenska kyrkan har ett avtal och där står det bland annat står:

”Svenska kyrkan erkänner fullt ut det arbete som EFS bedriver som en del av kyrkans arbete. EFS å sin sida bekräftar sin samhörighet med Svenska kyrkan.”

Avtalet har som följd att EFS pastorer vigs till präster i Svenska kyrkan med förbehållet att de arbetar inom EFS.

Med tanke på att detta avtal förnyades år 2009 blir det märkligt att det utredningen förbiser det faktum som ger EFS en unik ställning i svensk kristenhet.

I EFS har aldrig inomkyrkligheten ifrågasatts. Skulle EFS bilda ett trossamfund skulle inomkyrkligheten äventyras på ett för EFS förödande sätt.

De intäkter som Svenska kyrkan får genom kyrkoavgiften kommer inte EFS till del. Svenska kyrkans ekonomiska stöd till EFS är förnärvarande begränsat till en rikskollekt samt ett aktivitetsstöd på en miljon kronor detta år. Det finns inget löfte om bidrag än mer än ett år i taget.

Kapitel 10 – Motiv, mål och stödformer

Med utredningens förslag förlorar EFS möjligheten att erhålla stöd till sin högskola. Det gäller Johannelunds teologiska högskola som EFS har drivit sedan 1862.

Det påpekas att trossamfundens samhällsnyttiga verksamhet inte är stödmotiv för statliga bidrag. Samtidigt argumenterar utredningen för att de värderingar som trossamfund kan

upprätthålla kan begränsa människor från deras möjligheter att åtnjuta sina fri- och rättigheter.

Enligt utredningens direktiv ska mål utformas som gör det möjligt att följa upp om stödet ger den effekt som lagstiftaren har tänkt sig. Det är bra att utredningen har kommit fram till att det är ”inte rimligt eller lämpligt att formulera en målsättning som gör det möjligt att följa upp stödets betydelse för den religiösa verksamheten eller att kräva att stödet ska ge några särskilda effekter i detta avseende”. Däremot är det oroande att regeringen ger uttryck för en vilja att just kunna göra denna typ av styrning.

Trots att utredningen argumenterar för att det huvudsakliga motivet för stödet är religionsfriheten och inte främst för samhällsnyttan, presenteras ändå förslag som måste anses konträra med denna uppfattning. Särskilt förslaget att frångå det nuvarande kravet på att trossamfunden ska bidra till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på, och i stället se detta som en målsättning för stödet snarare än en förutsättning för att få ta del av det. Här blir trossamfunden ett instrument för att uppnå ett mål. Det blir fel då trossamfundet i sig är ett mål och borde vara det enda målet med statsbidraget.

Kapitel 11 – Formella villkor för statligt stöd

Kravet på att vara ett registrerat samfund för att beviljas statsbidrag är inte nödvändigt. Detta förslag innebär att EFS blir helt exkluderat. Som tidigare nämnts är EFS en inomkyrklig rörelse i Svenska kyrkan och således inte registreras som ett trossamfund.

EFS har funnits sedan 1800-talets mitt och borde därmed anses ha dokumenterad förmåga att organisera sig och har även haft ett betydande inflytande på utvecklingen av det svenska u-landsbiståndet. Detta blir tydligt när den statliga myndigheten Sida skriver att Sveriges ”första svenska ’bistandsarbetarna’ var missionärer från Evangeliska Fosterlandsstiftelsen som i mitten av 1800-talet var utsända till Abessinien (nuvarande Etiopien). Deras uppgift var att sprida Guds ord. Men de startade också skolor och byggde sjukstugor.”

Med detta i beaktande anser vi det orimligt att EFS ska förlora rätten till statliga bidrag. Om regeringen väljer att gå vidare med utredningens förslag som innebär att endast registrerade trossamfund är bidragsberättigade, ber EFS som inomkyrklig rörelse om ett undantag. Vår historia och därtill det ingångna avtalet med Svenska kyrkan gör att det inte är aktuellt för EFS att registrera sig som ett trossamfund.

Kapitel 12 – Ett förtydligt demokratikriterium

Viktigt att komma ihåg vad som skrevs i förarbetet till den nuvarande lagstiftningen.

”Vidare bör samfundet verka för att dess medlemmar och betjänade vägleds av etiska principer som är förenliga med samhällets grundläggande demokratiska värderingar. Detta innebär dock inte något krav på att till exempel samfundets lära eller åskådning skall utformas i demokratisk ordning.”

Utredningen ger tvetydiga signaler då den dels konstaterar att staten är skyldig att avhålla sig ifrån godtycklig inblandning i valet av ledare, dels menar att staten ska kunna ställa krav på exempelvis kvinnor i styrelsen.

Viktigt konstaterande att Europakonventionen hindrar staten från att värdera legitimiteten i trosuppfattningar eller de sätt på vilka de uttrycks eller manifesteras.

Utredningen påpekar mycket riktigt att ”ageranden från samfundens sida som anses problematiska har dock inte sällan, enligt trossamfunden, ett mycket nära samband med deras religiösa lära”.

Det är viktigt att klargöra att ett samfunds ovilja till förändring eller anpassning i enlighet med för stunden rådande samhällsnormer, inte är detsamma som illvilja. Tvärtom är det ett uttryck för trohet gentemot den religiösa läran vilket är själva förutsättningen för att kunna praktisera sin religion. Utan en upprätthållen lära finns inte den grund som förenar enskilda troende.

Med tanke på att utredningens uppdrag att redovisa hur andra jämförbara länder väljer att stödja trossamfund, borde regeringen ta fasta på att Sverige avviker från flertalet andra länder inom EU när det gäller de undantag som tillåts göras i arbetslivsdirektivet och om innebär att arbetsgivare kan uppställa religiösa krav på en vidare personalkrets än enbart personal som berör själva religionsutövningen eller som ska företräda trossamfundet utåt bekänner sig till den tro eller religion som utövas.

Kapitel 13 – Återkallelse och återkrav

Utredningen föreslår en strikt återbetalningsskyldighet av organisationsbidraget. Hur ska det gå till? Det är en centralorganisation som är mottagare av bidraget men det är endast tio procent av bidraget som får användas av den centrala organisationen. Med tanke på att det räcker med att en enskild företrädare bryter mot demokratikriterierna, straffas här ändå hela samfundet. Något motsvarande av kollektiv bestraffning är svårt att finna i andra sammanhang. En jämförelse med den politiska världen visar på att enskilda företrädare kan bli avstängda och uteslutna och en enskild riksdagsledamot kan bli återbetalningsskyldig vid

överträdelser. Med utredningens förslag skulle ett trossamfund drabbas av kollektiv bestraffning.

Kapitel 14 – Beslutsfattare i ärenden som rör stödberättigande

Bra med att samla all beslutsmakt hos Myndigheten för stöd till trossamfund och att införa kollektiv prövning av stödberättigande. EFS välkomnar också förslaget att kunna pröva besluten i förvaltningsdomstolen.

Kapitel 17 – Konsekvensanalys

Förslagen om förändrade bidragsformer kräver ökade budgetanslag. Särskilt eftersom meningen med stödet är att skapa förutsättningar för långsiktig verksamhet. När utredningen föreslår att organisationsbidraget ska minskas och att de nya föreslagna bidragsformerna ska tas från organisationsbidraget, skulle det medföra försvarande omständigheter för trossamfunden att kunna göra en budget som sträcker sig över ett år. Därmed är långsiktigheten i verksamheten direkt hotad för de trossamfund som behöver organisationsbidraget.

Kapitel 18 – Författningskommentarer

Som kommentar till 4§ står det att det statliga stödet ska bidra till att utveckla och stärka trossamfundens arbete med demokratifrågor. Eftersom lagtexten handlar om stödet i bestämd form, innebär detta att alla former av det statliga biståndet måste vara uppföljningsbart och dessutom riktat. Här finns det en risk att trossamfunden blir styrda.

Uppsala 29 augusti 2018

Kerstin Oderhem

Johan Ericson